

Виши асистент Ивана Лазаревић, ма

Правни факултет Универзитета у Источном Сарајеву

ГРАЂАНСКОПРАВНА ЗАШТИТА ОД ИМИСИЈА

Иако се данас тежиште заштите од недопуштених штетних утицаја, односно имисија, све више помјера ка јавном праву, сигурно да не треба занемарити значај који на том пољу има, односно који би могла да има, грађанскоправна заштита. У оквиру грађанскоправне заштите имамо на располагању тужбе којима се остварује превентивна заштита, тужбу због сметања државине и негативну тужбу, које спадају у стварноправне инструменте заштите, и еколошку тужбу која је облигационоправног карактера, док реактивна заштита подразумева класичну облигационоправну заштиту која се остварује подношењем тужбе за накнаду штете. Овдје се посебно издваја еколошка тужба, за коју неријетко кажу да превазилизи оквире права, а која је и у нашем праву прихваћена као модел за заштиту колективних интереса. Она се назива још и популарном тужбом јер је може поднијети превентивно свако лице ако њему или неодређеном броју лица пријети знатнија штета. Аутор у раду само узгред говори уопште о појму и врстама имисија, док акценат ставља управо на анализу поменутих тужби.

Кључне ријечи: Имисије; Тужба због сметања државине; Негативна тужба; Еколошка (популарна) тужба; Тужба за накнаду штете.

1. УВОД

У савременим условима живота који су свакодневно праћени све већим утицајем људског фактора на загађење животне средине, све више се јавља потреба и интерес за њену заштиту и очување. Свако од нас има право на здраву животну средину, али смо истовремено и одговорни за њену заштиту. Један од основних узрока еколошких загађења су штетне имисије. С тим у вези, њих не треба схватити као фактор којим се угрожава само право својине, већ може да се угрожава и право на здравље

Ивана Лазаревић, ivana.lazarevic@pravni.ues.rs.ba.

оних лица која су им изложена, па се све више заступа став о нужности примјене норми о имисијама с циљем заштите људских права, првенствено здравља, занемарујући сусједске односе.¹ Управо из тих разлога можемо рећи да данас имисије увелико превазилазе сусједске оквире.

Термин имисије води поријекло још из Римског права (лат. *immissio*). Према том схватању, као најстаријем, имисије означавају материјалне честице, односно импондерабилије у виду гаса, дима, паре, непријатних мириса, потреса и слично, који се са једне непокретности шире на другу и тиме сусједу проузрокују штету.² Римско схватање имисија овом институтом даје и најуже значење што је разумљиво с обзиром на то да различити облици повреда животне средине у то вријеме још увијек нису попримили значајне размјере и, по правилу, нису прелазили границе сусједне непокретности.³ Ипак, већ и тада уочавамо потребу за заштитом власника коме се причињавају прекомјерне имисије. Он је против туженог могао поднијети својинску тужбу *actio negatoria*, у случају да га тужени омета штетним имисијама и тиме повређује његово право својине.⁴ Према римском схватању имисија, грађанскоправна одговорност је наступала у односима између титулара сусједних непокретности и повлачила санкцију за понашање противно сврси својинских овлашћења, те у одређеној мјери овакво становиште данас има оправдање уколико се ради о безазленијим, сусједским имисијама.⁵ Ипак треба бити свјестан да данас имисије не представљају само прекорачење својинских овлашћења, те их треба схватати у ширем смислу, односно да не подразумевају искључиво правни однос имитента према свом сусједу, већ и према осталим лицима којима би на било какав начин могао да нашкоди.

Схватање о имисијама као недопуштеном начину остваривања својинских овлашћења прихваћено је и у важећем Закону о стварним правима Републике Српске који прописује: „Непокретношћу се не смије служити и користити на начин да због тога на туђу непокретност доспију дим, неугодни мириси, чађ, отпадне воде, потреси, бука и друго, ако су прекомјерни с обзиром на намјену која одговара тој непокретности у складу са мјестом и временом, или изазивају знатнију штету, или су недопуштени на основу одредаба посебног закона”.⁶ Из одредбе закона произлази да су

¹ Д. Медић, *Ново стварно право Републике Српске*, Бања Лука 2016, 110.

² Т. Гајинов, *Грађанскоправна одговорност за имисије*, докторска дисертација, Нови Сад 2015, 3.

³ *Ibid.*

⁴ И. Бабић, „Имисије у грађанском праву”, *Правна ријеч* 32/2012, 96.

⁵ Т. Гајинов, 5.

⁶ Закон о стварним правима Републике Српске – ЗСП, *Службени гласник Републике Српске*, бр. 124/2008, 58/2009 и 95/2011, члан 76, став 1.

узроци штетних имисија наведени примјера ради, како би се ова одредба могла примijenити и на сличне ситуације, односно узроке који доводе до изазивања штете од имисија. Овакво рјешење је логично јер је готово и немогуће набројати све врсте имисија с обзиром на чињеницу да се развојем науке и технологије њихов број све више повећава.

На сличан начин имисије су регулисане и Законом о својинско-правним односима Црне Горе⁷ и Законом о власништву и другим стварним правима Хрватске.⁸ С друге стране, Закон о основама својинскоправних односа Србије у основним одредбама предвиђа заштиту од имисија, али их законодавац није посебно регулисао. Међутим, из дикције члана 5 овог закона јасно произлази шта законодавац подразумева под имисијама.⁹

Правним нормама којима се регулишу сусједски односи утврђују се и границе у вршењу права својине, односно сметње изазване имисијама, које мора подносити власник једне непокретности, а које потичу са друге непокретности.¹⁰ То значи да се заштита од имисија пружа само у случају када оне прелазе одређену „границу“ испод које се не могу толерисати. Питање заштите од имисија је од изузетног значаја за правну теорију и праксу, јер представља важно ограничење права својине у општем интересу којим се обезбјеђује и заштита животне средине, будући да се имисијама угрожава животна средина као колективно добро, те сходно томе заштита од имисија превазилази класичан грађанскоправни однос два субјекта.

Поред грађанскоправне заштите, заштиту од имисија све више пружају и прописи јавног права, управноправна и кривичноправна заштита.¹¹ Из тога се може закључити да су правни аспекти заштите животне средине обимни, те у овом раду неће бити сви обрађени. Аутор ће се посветити грађанскоправној заштити као једној од основних и најважнијих када је у питању имисиона заштита човјековог окружења. Осим тога, ради cjеловитости рада биће укратко изложена класификација имисија, односно њихова основна подјела која је прихваћена у правној теорији и судској пракси.

⁷ Закон о својинско-правним односима Црне Горе – ЗСПО ЦГ, *Службени лист Црне Горе*, бр. 19/2009, члан 266.

⁸ Закон о власништву и другим стварним правима Хрватске – ЗВ, *Народне новине Р. Хрватске*, бр. 91/96, 68/98, 137/99, 22/2000, 129/2000 и 114/2001, члан 110, став 1.

⁹ Закон о основама својинскоправних односа Републике Србије – ЗОСПО, *Службени лист СФРЈ*, бр. 6/80 и 36/90, *Службени лист СРЈ*, бр. 29/96 и *Службени гласник РС*, бр. 115/2005 – др. закон, члан 5.

¹⁰ Д. Попов, „Недопуштене имисије и заштита животне средине“, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду* 4/2012, 70.

¹¹ Д. Медих, 114.

2. ВРСТЕ ИМИСИЈА

Тешко можемо набројати све оне појаве које данас можемо означити као имисије, а још теже предвидјети све оне које ће произићи из будућег развоја технике и технологије и људског прогреса уопште.¹² У правној теорији искристалисале су се различите класификације имисија које омогућавају да се свака од тих појава може сврстати у неку од њих. Најчешћа подјела имисија је на: 1. Позитивне, негативне и идеалне; 2. Директне и индиректне; 3. Сусједске, прекосусједске и прекограничне.

2.1. Позитивне, негативне и идеалне имисије

Позитивне имисије су оне које продиру на непокретност оштећеног лица. Повод тужбама су ширење дима, прашине, чађ, смрад, продирање влаге од воде са сусједног земљишта, због рада индустријских предузећа, смрдљивих вода, вјештачки произведене топлоте или хладноће, најезде пчела и слично.¹³ У позитивне имисије спадају и они утицаји који нису искључиво материјалне природе, као што су бука, потреси или свјетлосни рефлекси који извор имају на једној непокретности, дирају у права власника сусједне непокретности, али и ширег круга лица.¹⁴ Из изложеног се види да позитивне имисије представљају резултат радњи и дјелатности или пропуштања одређених дужности у вези са непокретностима.

Негативне имисије се састоје у одузимању сусједу ваздуха, свјетлости или видика и слично томе, чиме му се наноси штета или услед чега долази до смањења тржишне цијене његове непокретности.¹⁵ Док су позитивне имисије регулисане одредбама ЗСП, будући да су у њему наведени случајеви позитивних имисија, негативне имисије нису посебно регулисане. Исти је случај и са Законом о основама својинско-правних односа Србије, Законом о својинскоправним односима Црне Горе, као и Законом о власништву и другим стварним правима Хрватске, у којима, такође, нису експлицитно поменути случајеви негативних имисија. Међутим, то наравно не значи да се у овим правним системима не пружа заштита у случају њиховог постојања, односно заштита од хлада, одузимања ваздуха, свјетлости, видика, те нема разлога да се власнику не призна право на накнаду штете проузроковане негативним имисијама увијек када оне прекорачују уобичајену мјеру.

¹² Ј. Салма, „О имисијама и накнади штете од имисија, и о појму имисија, и о грађанскоправној заштити од имисија“, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду* 1974, 104.

¹³ Д. Стојановић, *Стварно право*, Београд 1976, 106.

¹⁴ Т. Гајинов, 21.

¹⁵ Д. Медих, 111.

Идеалне имисије су карактеристичне по томе што оне не представљају ширење материјалних честица са једне непокретности на другу, већ су то такве врсте имисија које потичу из сусједства и околине и власника ометају у мирном и комфорном уживању непокретности, излагањем ружним и неморалним призорима. Тако да, сусјед може да се брани не само против имисија које дјелују на супстанцу његове непокретности, већ и против таквих које дјелују на људе који на земљишту бораве или раде.¹⁶ Примјери оваквих имисија су: сусједство озлоглашене кафане, стални погледи на купаче на нудистичком купалишту, сусједство клозета и слично.¹⁷ Поред тога као објекти чија непосредна близина омета миран, пријатан и комфоран живот сусједа помињу се и бордели, секс шопови, гробља и душевне болнице, а неки аутори под идеалне имисије подводе и околности као што су изградња нуклеарне централе, атомских реактора, фабрика муниције, сматрајући да и овакви објекти могу да изазову панику и страх међу околним становништвом.¹⁸ Из наведених примјера можемо закључити да њихово постојање, неријетко може и да утиче на умањење тржишне вриједности непокретности услед нарушавања њене околине. Управо у томе можемо уочити један од основа за заштиту од идеалних имисија, јер у овом случају је очигледно да угрожени власник непокретности има право да захтијева накнаду штете. Ипак, у погледу заштите од оваквих штетних утицаја, у правној теорији постоје различита становишта. Тако, у дијелу правне теорије постоји мишљење по коме се од забране искључују тзв. идеалне имисије, као што су нпр. излагање погледу запуштених или застрашујућих ствари. Неки аутори сматрају да у тим случајевима не постоје имисије него да је ријеч о идеалним сметњама.¹⁹ Сматра се да у овим случајевима не постоји физичка сметња, те да стога сметње ове врсте не представљају сусједско право. То је неовлашћено задирње у ствари, чије значење додуше зависи и од његовог дјеловања на људе, али је неопходна повреда својине, јер у супротном изостаје стварноправна заштита од имисија.²⁰ Тако, нпр. у аустријском праву, подизање неког ноћног купалишта, бордела или сметлишта није могуће спријечити путем стварноправне заштите од имисија.²¹ У судској пракси, нека понашања сусједа која суштински представљају идеалне имисије окарактерисана су као случајеви злоупотребе права, при чему

¹⁶ Д. Стојановић, 106.

¹⁷ *Ibid.*

¹⁸ Т. Гајинов, 31.

¹⁹ И. Бабић, 100.

²⁰ М. Лазић, „Имисије и грађанскоправна заштита”, *Правна ријеч* 32/2012, 120.

²¹ *Ibid.*

је некада веома тешко повући јасну границу између ова два правна института.²² С друге стране, у дијелу теорије постоји и мишљење по којем непријатни и непримјерени призори представљају материјалне ентитете које шири објекат и да константно подвргавање неподношљиво непријатним призорима који долазе са туђе непокретности, може учинити непријатним живот у његовој близини. Иако судови у пракси врло ријетко пружају заштиту од идеалних имисија, ипак се чини да њихово постојање у одређеним случајевима не би требало занемарити, а посебно не у потпуности искључити могућност њиховог постојања.

2.2. Директне и индиректне имисије

Посебно значајна подјела имисија је на директне и индиректне. Директне или тзв. непосредне имисије, како и сам назив говори, подразумевају радње предузете на непокретности које су непосредно, директно усмјерене на сусједну непокретност помоћу неког посебног уређаја. То су радње које су без правног основа директно усмјерене на сусједну непокретност нпр. излијевање воде, бацање смећа, прашина, смрад итд., и као такве су увијек недопуштене.

С друге стране, индиректне или тзв. посредне имисије могу бити допуштене, односно уобичајене и недопуштене, односно прекомјерне. То су имисије код којих се штетан утицај на сусједну непокретност врши посредним путем. Допуштене су оне које отежавају коришћење друге непокретности, али не прелазе мјеру која је уобичајена с обзиром на природу и намјену те непокретности и на мјесне прилике и битно не сметају намјенском искоришћавању друге непокретности.²³ Недопуштене имисије су оне које отежавају коришћење друге непокретности, а прелазе мјеру која је уобичајена с обзиром на природу и намјену те непокретности и с обзиром на мјесне прилике.²⁴

Очигледно је да за разлику од индиректних имисија гдје се поставља питање прекорачења мјесно уобичајених прилика, природе и намјене непокретности и оцјењује мјерљивост штете, код директних имисија се такво питање никада не поставља, те сама чињеница њиховог постојања повлачи одређене санкције.

Још једно питање о коме не постоји сагласност у правној теорији јесте случај када директне или индиректне имисије потичу са друге непокретности, а посљедица су дјелатности за коју постоји одобрење

²² Више о томе: Т. Гајинов, 33–35.

²³ Д. Попов, „Упоредно законодавство о штетама насталим услед прекомених имисија“, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду* 2003, 222.

²⁴ *Ibid.*, 223.

надлежних органа власти. То би биле, како их неки аутори називају индустријске имисије, које су посљедица производних активности. Наравно, то не значи да су власници погођени оваквим имисијама незаштићени, већ да у случају њиховог постојања, за разлику од других имисија морају да трпе извјесна ограничења у већој мјери од уобичајене зарад општекорисне дјелатности. Општекорисном дјелатношћу би се сматрали нпр. производња енергије, експлоатација рудног блага, авиосаобраћај, жељеница и сл.

2.3. Сусједске, прекосусједске и прекограничне имисије

У правној теорији постоји и подјела имисија на сусједске, прекосусједске и прекограничне имисије. Основни критеријум за њихову подјелу јесте у ширини простора на којем се осјећају штетни утицаји. Под сусједским имисијама подразумијевају се имисије чије се штетне посљедице осјећају само и искључиво на сусједним добрима, док за разлику од њих прекосусједске представљају штетне утицаје који су по дејству шири од простора сусједне непокретности, који угрожавају шири круг лица, којима се нарушава квалитет водотока, земљишта, флоре и фауне неког подручја, као и других дијелова човјековог природног окружења. Код прекограничних имисија извор опасности се налази у једној држави, а посљедице осјећају и у другој или у више њих.

У зависности која је од наведених имисија у конкретном случају посредни, имамо на располагању адекватне тужбе за заштиту. У случају наступања штете код сусједских имисија, заштита се остварује тужбом за накнаду штете, код прекосусједских имисија тужбом ради отклањања извора опасности од штете, тзв. еколошка тужба, а у случају прекограничних имисија, примијениће се принципи међународног приватног права.²⁵

3. ВИДОВИ ГРАЂАНСКОПРАВНЕ ЗАШТИТЕ ОД ИМИСИЈА

Када имисије прелазе мјесно уобичајене границе, оне нису дозвољене. У погледу грађанскоправне заштите, прекомјерне имисије као вид ограничења својине су забрањене на тај начин што се предвиђа да се свако мора прилагодити мјесним обичајима коришћења непокретности у мјесту гдје се она налази. С тим циљем, потребно је одредбе о начину заштите од прекомјерних имисија прецизно уредити, предвиђајући не само право сусједа да захтијева отклањање узрока постојећих имисија и уздржавања од њиховог будућег чињења, већ и право на накнаду штете, као и право на одређивање мјера за спречавање предвидливих будућих недопуштених имисија.

²⁵ Д. Попов, (2012), 72.

Заштита од имисија се може остварити вансудским путем и судским путем. Вансудска заштита се врши путем самопомоћи уз испуњење одређених претпоставки које су прописане законом. Овај облик заштите представља изузетак од правила да суд као државни орган врши заштиту права. Предузимање извјесних радњи које се могу класификовати као самозаштита има исти легитимитет као и судска заштита јер се предузима с циљем заштите права и остваривања правног поретка.²⁶ Сваки облик самозаштите претпоставља примјену извјесне силе којом се штити своје право повређујући туђе у границама које су утврђене законом.²⁷ Самозаштита није само државинска самопомоћ, те треба напоменути да су услови за посесорну самопомоћ лакши него за нужну одбрану, крајњу нужду и самопомоћ иначе, тако да засметани држалац има шира права него онај ко у другим ситуацијама прибјегава нужној одбрани, крајњој нужди или самопомоћи.²⁸

Самопомоћ је овлашћење држаоца да својом силом спријечи сваки неовлашћени напад на његову државину. Да би била дозвољена, кумулативно морају бити испуњене претпоставке предвиђене законом. Тако, ЗСП прописује: „Држалац има право на самопомоћ против онога ко га самовласно омета у државини, под условом да је опасност непосредна, да је самопомоћ нужна јер би судска заштита стигла прекасно и да је начин њеног вршења примјерен конкретної опасности”.²⁹ Иако се може уочити да се о самопомоћи као облику вансудске заштите говори као једном од облика заштите државине, не би требало да постоје препреке за њеним предузимањем у случају постојања опасности од штете и када говоримо о имисијама. Тако, самопомоћ се може остварити и у случају заштите од специфичних органских имисија какав је рој пчела који се евентуално нађе на непокретности сусједа, затим, овај облик заштите може се користити и у случају прекомјерног и непрописаног складиштења отпада, као и у случају спречавања изливања атмосферских и отпадних вода са једне непокретности на другу и слично.³⁰

Као посебан облик, вансудске заштите самопомоћ власнику непокретности може користити да се заштити од евентуално будућих имисија, али не и оних које су већ доспјеле на његову непокретност.³¹ Према томе, о овом облику заштите може се говорити само као о заштити од понављања имисија.

²⁶ Д. Попов, *Грађанско право (општи део)*, Нови Сад 2012, 321.

²⁷ *Ibid.*

²⁸ Вид. В. В. Водинелић, „Чему посесорни поступак? О разлогу посесорне заштите државине”, *Правни записи* 2013, 326–338.

²⁹ ЗСП, члан 316, став 1.

³⁰ Т. Гајинов, 209.

³¹ И. Бабић, 104.

За разлику од самопомоћи као облика вансудске заштите која не подразумева интервенцију државних органа и данас се појављује као изузетни облик правне заштите, судска заштита се остварује у много ширем обиму подношењем одређених тужби.

3.1. Стварноправна заштита од имисија

Када говоримо о стварноправној заштити од имисија, односно тужби због сметања државине и негаторној тужби, треба имати у виду да је потребно одредбе о имисијама ускладити са овим тужбама како би се на адекватан начин могла пружити заштита од ових штетних утицаја.

3.1.1. Тужба због сметања државине

Како имисије представљају један од начина којим се може вршити узнемиравање, сметање сусједне непокретности, нема разлога да се у случају постојања сметања које је изазвано прекомјерним, недопуштеним имисијама оспорава основ за државинску заштиту. Тако, на примјер, претјерана свјетлост, бука, смрад, прашина и сл. представљају сметање државине сусједне непокретности уколико се врше од стране сусједа и доводе до ограничења коришћења сусједне непокретности.³² Аналогном примјеном одредаба ЗСП,³³ у случају сметања државине имисијама држалац може подићи тужбу против лица које га узнемирава. Тужба се може подићи у року од 30 дана од сазнања за сметање и учиниоца, а најкасније годину дана од дана насталог сметања.

Засметани држалац има право на онакву заштиту какву сметање државине у датом случају чини потребним да би се у погледу ствари држалац нашао у положају у каквом би био да сметање није било, односно без онаквог утицаја какав је сметалац остварио у погледу ствари.³⁴ Оно што је карактеристично за ову тужбу јесте да се њом не тражи заштита права, него само заштита државине, фактичке власти од самовласног чина сметања. Из тог разлога, расправљање о овој тужби се ограничава само на расправљање и доказивање чињеница посљедњег стања државине и насталог сметања, док је искључено расправљање о праву на државину, о правном основу, савјесности или несавјесности државине или о захтјевима за накнаду штете.³⁵ Управо због тога, држа-

³² М. Лазић, (2012), 125.

³³ ЗСП, члан 313.

³⁴ В. В. Водинелић, „Шта се штити у посесорном поступку? О појму и природи државине (поседа)“, *Зборник ПФЗ* 2013, 790.

³⁵ Закон о парничном поступку Републике Српске – ЗПП, *Службени гласник Републике Српске*, бр. 58/2003, 85/2003, 74/2005, 63/2007, 105/2008 – одлука УС, 45/2009 – одлука УС, 49/2009 и 61/2013, члан 425.

винске тужбе спадају у категорију посебних тужби, одликују се неким специфичним правилима у односу на општи парнични поступак, те се расправљање и одлучивање по државинској тужби одвија у парници која се води по правилима посебног парничног поступка.

Лице које држаоцу без његове воље одузме државину или га у држању узнемирава кажемо да је самовласно сметало његову државину, што је законом изричито забрањено.³⁶ Сметање државине се јавља као узнемиравање и одузимање државине, а сам чин сметања може бити извршен предузимањем неке фактичке радње, позитивне или негативне, а може и вербалним путем у ком случају сметање постоји у случају озбиљне, непосредне и противправне радње. Овдје треба напоменути да код сусједске имисије нема одузимања сусједне непокретности, док се код сметања државине најчешће ради о одузимању непокретности власнику од стране сметаоца, а оно што би било заједничко јесте да и код једне и код друге постоји узнемиравање власника непокретности од стране имитента, односно сметаоца.³⁷ Да би у конкретном случају постојало сметање државине, оно мора да буде неовлашћено, односно противправно. Ако би чин одузимања или сметања државине био допуштен законом, одлуком суда или другог органа неће се радити о неовлашћеном сметању.³⁸ Ова одредба закона могла би се аналогно примијенити на случај када прекомјерне посредне имисије потичу од дјелатности за коју постоји дозвола надлежног органа. Могло би се поставити питање да ли у овом случају постоји противправно сметање? Тумачећи одредбу ЗСП-а која се односи на овакву врсту имисија, гдје су власници непокретности које су изложене оваквим имисијама овлашћени једино захтијевати накнаду штете коју су имисије нанијеле, и предузимање одговарајућих мјера да се убудуће спријечи наступање штете,³⁹ може се извести закључак да у таквим случајевима нема тражене противправности у сметању државине, те ни мјеста за државинску тужбу. Наравно, све под условом да није прекорачена „дозвољена толеранција” односних имисија, јер у супротном и код повреде овим врстама имисија би постојала противправност.

Тако, у једној одлуци Основног суда у Бијељини⁴⁰ одбијен је тужбени захтјев тужиоца којим је захтијевао од тужених да престану са узнемиравањем у коришћењу његове парцеле тако што ће престати са

³⁶ ЗСП, члан 315, став 1, став 2.

³⁷ М. Салма, „Тужбе за отклањање сусједских имисија”, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду* 3/2011, 338.

³⁸ ЗСП, члан 315, став 4.

³⁹ ЗСП, члан 76, став 3.

⁴⁰ Основни суд у Бијељини, број: 80 0 Р 003339 07 Р, од 18.09.2009.

прављењем буке, лупањем, сјечењем и брушењем брусилцом, као и другим алатима по аутолимарији, те емитовањем отровних мириса и материја фарбањем аутолимарије са својих непокретности. У образложењу своје одлуке, суд наводи да тужени имају одобрење за обављање своје дјелатности издате од стране Административне службе, те употребне дозволе издате од стране Института за заштиту, екологије и информатике као и да тужени при обављању своје дјелатности користе најсавременије материјале и техничка помагала, односно средства по стандардима Европске уније.

Активну легитимацију има држалац ствари (држалац непокретности на коју је доспјела имисија), који је узнемираван у својој мирној државини, при чему осим непосредног, посесорну заштиту могу да траже и посредни, својински држалац, држалац права, суддржалац, законити и незаконити држалац, а под одређеним условима и мањиви држалац.⁴¹ Пасивно легитимисано лице, односно тужени (држалац непокретности са чијег земљишта или друге непокретности је потекло загађење, односно узнемиравање)⁴² је редовно лице које је извршило сметање, а у случају да је акт сметања учињен по налогу неког трећег, доћи ће до пасивног супарничарства јер ће тужбом бити обухваћени и лице које је непосредно предузело радњу сметања и лице које је издало налог да се сметање учини.⁴³ То значи да су пасивно легитимисана и она лица која су наложила сметање државине, или су одобрили ове акте извлачећи користи из таквог поступања.

Поступак због сметања државине је хитан, те је суд приликом одређивања рокова и рочишта дужан да води рачуна о хитности и посебно о природи сваког појединог случаја.⁴⁴ Код имисионих парница хитност у поступању је нарочито оправдана када непосредно пријети опасност од наступања веће штете, односно, ако се пријетња наступања штете може отклонити налагањем одговарајућих мјера на терет трошкова имитента, а нарочито ако се хитним превентивним мјерама за спречавање реализације опасности од штете може отклонити угрожавање здравља сусједа и чланова његове породице.⁴⁵

Будући да је непосредан циљ тужбе због сметања државине заштита постојећих државинских односа и стања, тужбени захтјев је усмјерен на повраћај последњег стања државине и на забрану даљег сметања, те предмет спора може бити само захтјев да суд туженом изрекне забрану

⁴¹ Видјети о овоме више: Д. Попов, (2004), 169–170.

⁴² Koziol-Welser, *Bürgerliches Recht, Band I. Koziol, Allgemeiner Teil, Sachenrecht, Familienrecht*, 12. Auflage, Manz Verlag, Wien 2002, 255.

⁴³ Г. Станковић, Р. Рачић, *Парнично процесно право*, Бања Лука 2017, 542.

⁴⁴ ЗПП, члан 424.

⁴⁵ М. Салма, (2011), 343.

даљег узнемиравања, односно да га осуди да одузету ствар врати.⁴⁶ Како код сусједских имисионих парница нема ријечи о одузимању непокретности, у оваквим парницама се не тражи установљавање последњег стања државине, већ се код њих расправља о томе да је дошло до загађења сусједне непокретности којим се извршило узнемиравање власника сусједне непокретности као и о ограничењу његових права на њено коришћење.⁴⁷

У овом поступку суд одлуку доноси у форми рјешења које има кондемнаторан карактер, а диспозитив рјешења је сложен и састоји се из три дијела. У првом дијелу суд утврђује чин сметања државине, у другом дијелу налаже туженом да успостави оно стање државине које је постојало прије сметања и на крају забрањује будуће сметање.⁴⁸ У овом поступку суд може да донесе рјешење на основу признања, рјешење на основу одрицања, рјешење због пропуштања, а могуће је да у току парнице због сметања државине парничари закључе судско поравнање.⁴⁹

Рјешењем о сметању државине суд одређује рок за добровољно испуњење дужности која се налаже туженом, а рок ће одредити према околностима сваког појединог случаја, па сходно томе може бити дужи или краћи од рока за жалбу.⁵⁰ Суд из разлога ефикасности може наложити да се рјешење изврши одмах, и да жалба против рјешења нема суспензивни карактер, да би се брзо ријешило проблем настао сметањем државине.⁵¹

Рок за жалбу је 15 дана, у овим парницама ревизија није дозвољена, а странка има право да изјави приједлог за понављање поступка.⁵²

Принудно извршење рјешења о сметању државине врши се према општим правилима извршног поступка уз поједина одступања која постоје због хитности рјешавања ових спорова и провизорности државинске правне заштите.⁵³ Тужилац има право да захтијева принудно извршење рјешења којим је туженом наложено извршење одређене радње у извршном поступку у року од 60 дана по протеку паричионог рока, а уколико дође до пропуштања овог рока губи се право на тражење права на правну заштиту у извршном поступку.⁵⁴

⁴⁶ Н. Воргић, „Сметање посједа”, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду* 1969, 61.

⁴⁷ *Ibid.*

⁴⁸ Г. Станковић, Р. Рачић, 542.

⁴⁹ *Ibid.*

⁵⁰ ЗПП, члан 426.

⁵¹ Д. Попов, „Државинска заштита у случају недозвољених имисија”, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду* 3/2004, 168.

⁵² ЗПП, члан 426, став 2, став 4.

⁵³ *Ibid.*

⁵⁴ Г. Станковић, Р. Рачић, 543.

Из свега наведеног, може се закључити да је неспорно да у случају постојања прекомјерних имисија које су недопуштене, власник непокретности на коју је доспјела таква имисија може да се штити путем државинске тужбе. Надаље, иако се и код сметања државине и сусједске имисије ради о самовласном сметању, ипак уочавамо извјесне разлике код једне и код друге парнице. Те разлике се огледају у томе што код сусједских имисија нема одузимања сусједне непокретности, фактичка питања која се расправљају су другачије природе, разликују се њихови заштитни циљеви (основни циљ сметања државине је враћање одузете непокретности у државинско стање прије узурпације, док је циљ имисионе парнице забрана даљих имисионих активности).⁵⁵ Осим тога, код имисионе парнице се не може увијек прецизно одредити вриједност спора тужбеног захтјева, осим ако се тужба не протеже и на накнаду штете, што је и логично ако се има у виду на основу којих параметара тужилац треба да је израчуна, као што би рецимо био случај када се ради о преношењу непријатног мириса или чађи.⁵⁶ Оно што би било заједничко и за једну и за другу парницу јесте да у оба случаја постоји узнемиравање власника непокретности од стране имитента, односно сметаоца, за оба поступка је карактеристична хитност у поступању, као и потреба за превенцијом.

3.1.2. Негаторна тужба

Заштита од имисија може да се оствари и негаторном тужбом. То је тужба за заштиту права својине која се подиже у случају узнемиравања, односно сметања власника да врши своје право. Када се ради о заштити од имисија, наравно, одредбе и о негаторној тужби морају се повезати са одредбама о имисијама. То доводи до одређених одступања од класичног негаторног захтјева којим се иначе штити својина од неоснованог узнемиравања, те се специфична негаторна тужба којом се тражи заштита од имисија од класичне негаторне тужбе разликује по садржају тужбеног захтјева, те по кругу лица која су је овлашћена подићи.⁵⁷ У случају подизања негаторне тужбе за отклањање сусједских имисија примјењују се правила општег парничног поступка па у том случају није могућа аналогна примјена правила којима је регулисан поступак у парницама због сметања државине, јер је то један посебан парнични поступак који се примјењује само у овим правним стварима.⁵⁸

⁵⁵ М. Салма, (2011), 339.

⁵⁶ *Ibid.*

⁵⁷ Н. Гавела, Т. Јосиповић, И. Глиха, В. Белај, З. Стипковић, *Стварно право*, Загреб 1998, 481.

⁵⁸ Н. Петрушић, „Заштита од имисија у грађанском судском поступку“, *Правни живот* 12/2003, 259.

Активно и пасивно легитимисана лица за подизање ове тужбе обухватају шири круг лица него у случају подизања негаторне тужбе за заштиту права својине. У правилу, класичну негаторну тужбу овлашћен је подићи власник, односно претпостављени власник, док, за разлику од тога, заштиту од имисија поред ових лица могу захтијевати и сва лица која непокретност држе на основу права изведеног из његовог права.⁵⁹ Пасивно легитимисано лице поред власника и лица које умјесто њега држи непокретност на основу права изведеног из својине непокретности са које су имисије упућене, је и онај који је непосредно проузроковао недопуштене имисије, онај који је наложио активност која је проузроковала узнемиравање недопуштеним имисијама као и онај у чију је корист узнемиравање подузето, а он се од тога није оградио или га је допустио.⁶⁰ У тужби којом покреће поступак тужилац истиче захтјев којим тражи од суда да својом одлуком нареди туженом да престане са имисијом.⁶¹ Осим тога, тужбени захтјев може бити проширен и захтјевом за уклањање извора недопуштених имисија, што значи и промјену стања туђе непокретности, као и захтјевом за предузимање одређених мјера када пријети предвидива опасност од непосредних или посредних прекомјерних имисија.⁶² Узнемиравање, као основ негаторног захтјева, омогућава заштиту овом тужбом само ако имисија има трајан карактер или се понавља, те уколико су сметње противправне, односно без правног основа. Кривица лица које врши узнемиравање није услов за подизање негаторне тужбе, већ је довољна само неоснована, неовлашћена радња, односно противправност.⁶³ С друге стране, у правној

⁵⁹ Н. Гавела, 482.

⁶⁰ Д. Шаго, „Еколошка тужба као инструмент грађанскоправне заштите околиша“, *Зборник радова Правног факултета у Сплиту* 4/2013, 899.

⁶¹ Н. Петрушић, 259.

⁶² Н. Гавела, 482.

⁶³ М. Лазећ, (2012), 123. „Одлуком Апелационог суда Брчко Дистрикта уважена је жалба туженог и преиначена пресуда Основног суда. У образложењу одлуке суд наводи да се у погледу непосредних имисија може захтијевати да узнемиравање проузроковано непосредним имисијама престане, да се надокнади претрпљена штета и спроведу мјере ради спријечавања имисија, али ако имисије нису резултат бесправног поступања, тада се сматра да постоји посебна правна основа због које ће се те имисије морати трпјети, а заштита је осигурана накнадом штете нанесене имисијама и захтјевом за предузимање прикладних мјера да се убудуће спријече прекомјерне имисије. Међутим, како је тужитељица од суда захтјевала пресуду којом ће наложити туженом да престане са узнемиравањем и то на начин што ће уклонити стоку коју, како тврди, на незаконит начин држи у својој штали, тако је определилила захтјев на престанак узнемиравања, а код чињенице да је у првостепеном поступку утврђено да тужени сходно важећој законској регулативи држи стоку у том дијелу Дистрикта, а стајњак и осоку одлаже у прописно изграђену јаму са поклопцем, то није испуњен увјет 'бесправно узнемиравање'.“ Апелациони суд Брчко Дистрикта, број: 96 0 Р 003277 13 Gž, од 20.01.2014.

теорији и пракси је заступљено схватање да својина не ужива правну заштиту од имисије која је једнократног карактера, није дуго трајала и нема бојазни од њеног понављања.

За вођење парнице поводом негативне тужбе за отклањање сусједских имисија примјењују се правила по којима се води општи парнични поступак, што се односи на припремање главне расправе, претходно испитивање тужбе, одговор на тужбу, припремно рочиште, рочиште за главну расправу. У току припремања главне расправе суд може да донесе пресуду на основу признања, пресуду на основу одрицања и пресуду због пропуштања, те примити на записник поравнање странака.⁶⁴ Код оваквих парница странке су дужне да изнесу све чињенице на којима заснивају своје захтјеве и да предложе доказе којима се утврђују те чињенице, што ће најприје учинити тужилац чија је непокретност угрожена или повређена имисионим активностима сусједа.⁶⁵ Уколико суд утврди да се тужени није понашао у складу са својом обавезом, те да је захтјев за престанак имисије основан, усвојиће захтјев и издати налог туженом да се убудуће понаша у складу са својом законском обавезом.⁶⁶ Поред случаја када суд у оваквим парницама доноси кондемпнаторну пресуду гдје се тужени обавезује на престанак даљег вршења имисија, осуђује на отклањање посљедица, или се обавезује на накнаду настале штете, послије спроведене расправе суд може сагласно петиту тужбеног захтјева донијети декларативну или преображајну пресуду.⁶⁷ Док се декларативном пресудом на ауторитативан начин констатује имисионо угрожавање или повреде, преображајном се мијења до тада постојеће право нпр. раскида се уговор о закупу закључен између власника непокретности као закуподавца и власника сусједне непокретности као закупца, пошто је закупца користио закупљено земљиште ненамјенски, тако што је вршио недопуштене имисије.⁶⁸ Жалбени поступак тече по истим правилима која важе за пресуде донијете по правилима општег парничног поступка, а када је у питању сношење трошкова спора као и других мјера које се предузимају с циљем отклањања штетних посљедица оне падају на туженог имитента.⁶⁹

Странке могу изјавити ревизију против правноснажне пресуде донесене у другом степену у року од 30 дана, уколико вриједност предмета спора побијаног дијела прелази 30.000 конвертибилних марака.⁷⁰

⁶⁴ ЗПП, члан 65.

⁶⁵ М. Салма, (2011), 344.

⁶⁶ *Ibid.*

⁶⁷ М. Салма, (2011), 345.

⁶⁸ *Ibid.*

⁶⁹ *Ibid.*

⁷⁰ ЗПП, члан 237, став 1 и 2.

Поред могућности остваривања правне заштите у парничном поступку, основ за заштиту од имисија могао би се пронаћи и у извршном поступку, иако није непосредно томе намјењен. Наиме, ако би због понашања извршеника супротно обавези из извршне исправе настала промјена која није у складу са правом тражиоца извршења, суд може овластити тражиоца извршења да сам, а по потреби и уз помоћ судског извршиоца, успостави пређашње стање на трошак и ризик извршеника.⁷¹ На овај начин пружа се могућност тражиоцу извршења да издејствује одлуку извршног суда која му омогућава да својим радњама, а на трошак дужника, успостави пређашње стање, односно да отклони посљедице које је на непокретности изазвала конкретна имисија.⁷²

3.1.3. Разлике између тужбе због сметања државине и негаторне тужбе за заштиту од имисија

Иако и једна и друга тужба чине стварноправни инструмент заштите од имисија, неминовно је да између њих постоје извјесне разлике. Прије свега, основна разлика која се може уочити огледа се у правном основу захтјева. Негаторном, власничком тужбом постављен је захтјев који произлази из повреде права својине узнемиравањем, док захтјев државинске тужбе произлази из повреде чињенице државине, односно држања. Управо та чињеница има за посљедицу да се државинском тужбом тражи само заштита фактичке власти на ствари од самовласног чина сметања, те се у оваквим случајевима не смије нити треба расправљати о праву на државину, па се овакве тужбе називају и посесорним. С друге стране, код негаторне тужбе право на државину спорне ствари је предмет петиторног спора између тужиоца и туженог. Стога, може се рећи да је државинска заштита једноставнија у односу на негаторну тужбу у којој се захтијева и доказивање права својине када год је узнемиравање усмјерено против мирног и несметаног вршења фактичке власти на ствари.

Уколико се заштита од имисија тражи негаторном тужбом, суд ће одлучивати у парници која се води по правилима општег парничног поступка, а ако се тражи тужбом због сметања државине суд ће поступак водити у парници која се води по правилима посебног парничног поступка. Тако да, упркос сличности садржаја онога што се захтијева овим тужбама, нема идентитета спора у та два поступка, па чињеница да се води државински спор не смета покретању петиторног у истој ствари, нити ће томе сметати да је државински спор већ правноснажно рјешен.⁷³

⁷¹ Р. Рачић, *Извршно процесно право*, Бања Лука 2017, 195.

⁷² Н. Петрушић, 261.

⁷³ Н. Гавела, 425.

Да би тужилац заштиту од имисија остварио државинском тужбом он то мора учинити у предвиђеним роковима (у року од 30 дана од сазнања за сметање и починиоца, а најкасније од године дана од дана насталог сметања), те је право на подношење ове тужбе ограничено роком. С друге стране, право на подношење негативне тужбе не застаријева, с обзиром на то да својина не застаријева, а самим тим не застаријева ни право да се штити од узнемиравања.

У посесорним парницама суд доноси одлуку у форми рјешења, а у петиторним у форми пресуде.

Како се овим тужбама заштита пружа само од оних имисија које потичу са сусједне непокретности и онога што је са њом спојено самим тим заштита коју пружају је у извјесној мјери ограничена. То се односи и на круг загађивача од којих се треба штитити. Тако овим тужбама не би могла да се тражи заштита од имисија које потичу од „покретних“ загађивача, као што су нпр. разноврсна саобраћајна средства.⁷⁴ Поред тога, један од највећих недостатака овакве заштите од имисија јесте да не пружа заштиту од тзв. легалних загађивача, оних који посебним уређајима и постројењима, уз дозволу надлежног органа, врше имисије, а како искуство показује, управо су они највећи загађивачи животне средине.⁷⁵

Како се оваква заштита везује искључиво за непокретност, која мора имати и свог власника или бар корисника, самим тим оваквим инструментима се не може остварити заштита од имисија ширег, тзв. „емисионог дејства“ којим се загађују копнени, водени и ваздушни простор, односно наноси штета природним добрима у општој употреби.⁷⁶

3.2. Еколошка тужба

Евидентно је да се имисијама не угрожава само право својине, те њихове утицаје као и потребу заштите треба сагледати у ширем „свјетлу“. Познато је да овакви штетни утицаји, неријетко угрожавају како здравље већег броја људи, тако и квалитет животне средине у цјелини.

Одговорност за очување животне средине лежи на сваком појединцу, свакој организацији, при чему је кључно доносити нормативне и регулационе акте којих се сви субјекти морају придржавати. Оно што је заједничко правним актима који уређују човјекову средину јесте да у први план стављају човјека, било као потенцијалну жртву

⁷⁴ Н. Петрушић, 262.

⁷⁵ *Ibid.*

⁷⁶ Т. Гајинов, 217.

или као загађивача и његов однос према ономе што одређује као околину.⁷⁷ На овом мјесту, посебан интерес се придаје специфичностима заштите путем еколошке тужбе.

Еколошка тужба, *actio popularis* настала је у римском праву и данас постоји у правима европских држава заснованим на тој традицији. И у нашем праву ова тужба је прихваћена као модел за заштиту колективних интереса. Она представља тужбу којом свако може да захтијева од другог да уклони извор опасности од којег пријети знатнија штета њему или другоме, као и да се суздржи од дјелатности од које произлази узнемиравање или опасност од штете ако се узнемиравање или штета не могу спријечити одговарајућим мјерама.⁷⁸ Ова тужба има два вида заштите. Први, када се тужба подноси иако до штете није дошло, али постоји опасност за њено наступање, за шири, неодређен круг лица, а други вид заштите се остварује када је еколошки ризик наступио, односно када је дошло до проузроковања штете и то на одређеној имовини или у здрављу појединаца.⁷⁹

Прва тужба је превентивна јер циљ њеног подизања је управо да се спријечи да услед дејства прекомјерних имисија наступи штета. Према томе, услов за њено подношење је да штетна еколошка посљедица до подношења тужбе није наступила. Овдје се не ради о обичном ризику, као код типичних случајева објективне одговорности, већ о ризику на путу реализације.⁸⁰ Иако је основни услов традиционалне деликтне одговорности да је дошло до штете, увођење грађанскоправне одговорности и у случају када пријети опасност од њеног наступања је више него оправдана када говоримо о имисијама. Наиме, познато је да се штете у материји имисија и у случајевима када се испољавају виртуелно, у виду опасности, не исказују одмах и директно у мјерљивом материјалном губитку, већ индиректно, а у тренутку коначне реализације често су ненадокнадиве.⁸¹ Друга тужба је реактивна јер своја дејства остварује тек у тренутку када је штета већ наступила.

С обзиром на правну природу ове тужбе, те чињеницу да је може поднијети не само власник већ и било које друго лице које сматра да

⁷⁷ М. Нинковић, *Заштита животне средине и еколошке парнице у САД*, Београд 2004, 112.

⁷⁸ Д. Шаго, 901.

⁷⁹ М. Салма, „Превентивна тужба за отклањање извора опасности од штете у светлу одрживог развоја”, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду* 4/2014, 134.

⁸⁰ Ј. Салма, „Облигационоправна заштита животне средине”, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду* 2/2009, 35.

⁸¹ Ј. Салма, „Облигационоправна заштита човекове средине”, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду* 1988, 181.

постоји шира имисиона опасност, овдје не треба доказивати постојање правног интереса. С друге стране, уколико би имисија довела до штете, правни интерес би представљао процесну претпоставку, који би био дужан да докаже тужилац.

Како се овдје ради о специфичној тужби за коју се каже да је може поднијети свако лице ако посљедица пријети њему или неодређеном кругу лица, поставља се питање конкретизације активно легитимисаних лица за подношење еколошке тужбе. Прецизније, да ли тужилац може да буде само лице чијој имовини или здрављу непосредно пријети наступање штете услед имисионе опасности, или може бити и лице чије се право, имовина или здравље директно не угрожава, али је извјесно да услед недостатка потребних мјера може наступити штета и за њега? Другим ријечима, да ли у име неодређеног броја људи може тужити само онај који се налази у истом положају као и сва друга лица ради чије заштите се тужба подноси, или и онај који је ван тог круга? Чини се да у оба случаја треба признати активну легитимацију за подношење еколошке тужбе, јер је то у складу са циљем којем служи. Тако да активна легитимација припада и правним и физичким лицима која нису непосредно угрожена пријетњом опасности, ако је тужбени захтјев уперен на заштиту од штете која пријети неодређеном броју лица.⁸² Могућност давања активне легитимације овим лицима је изузетак од општег правила да је оштећени лице које трпи штету у својој имовини или нематеријалну штету.⁸³ Ширим тумачењем, у овим случајевима омогућено је и државним и недржавним органима да користе овај модел, што је у складу и са закључивањем да заштита колективних интереса тражи нове моделе или прилагођавање старих, индивидуалистичких.⁸⁴ Међутим, свакако би било добро овај став формулисати тако да се ова дилема ријеши. Пасивна легитимација није спорна, те је тужени било које правно или физичко лице које обавља дјелатност од које пријети опасност штете. Тужени је ималац опасне ствари или постројења, односно вршилац еколошки опасне дјелатности.⁸⁵

Због свих специфичности које ова тужба носи са собом, надаље ће се указати како се то одражава и на сам поступак који се води поводом ње. Прије свега, у чему се састоји тужбени захтјев ? Како се спроводи доказни поступак, те на коме је у овом случају терет доказивања?

⁸² М. Дреновак-Ивановић, С. Ђорђевић, С. Важић, *Правни инструменти еколошке заштите – грађанскоправна и кривичноправна заштита*, ОЕБС/Министарство пољопривреде и заштите животне средине, Београд 2015, 105.

⁸³ *Ibid.*

⁸⁴ Д. Палачковић, „Грађанскоправна еколошка заштита”, *Правни живот* 9/1995, 363.

⁸⁵ Ј. Салма, (2009), 40.

Шта се дешава у случају када има више носилаца еколошке опасности, односно каква ће у том случају бити њихова одговорност? Какав је карактер судске одлуке донесене поводом ове тужбе? Затим, одређивање вриједности предмета спора у вези ревизије, извршење одлуке и др.

Да би био испуњен материјалноправни услов за подношење ове тужбе, ризик за наступање штете треба да је на путу реализације и да се са високим степеном вјероватноће може претпоставити њено наступање уколико би изостале превентивне мјере. То даље упућује на чињеницу да је потребно доказати узрочну везу између имисионе радње и евентуалне посљедице, те да постоји извор опасности од штете који пријети наступањем. Ни код ових парница кривица није услов одговорности, јер су еколошке штете засноване на принципу објективне одговорности, те се само захтјева да постоји противправност у поступању. У погледу противправности постоји став да се у превентивним еколошким парницама она претпоставља, пошто се ради о пријетњи штетом неодређеном кругу лица, а да се према новијој судској пракси њено доказивање тражи само за случај да се ради о захтјеву за накнаду штете који је поднијет након што се опасност од штете реализовала, а не о тужби ради отклањања извора опасности.⁸⁶

У погледу процесноправног услова за подношење еколошке тужбе постоје извјесне недоумице. По правилима парничног поступка познато је да се већ у тужби мора поставити тачан и потпун захтјев како би суд могао да поступа, а прије свега, да се мора навести чињенично стање на којем заснивамо тужбени захтјев. То би даље значило да се приликом формулације тужбеног захтјева у еколошкој тужби морају навести мјере за спријечавање штете или узнемиравања, што може изазвати проблеме у пракси из разлога што суд не може сам да одреди те мјере јер би то било супротно начелу да суд суди у границама тужиоцевих захтјева.⁸⁷ Исто тако, када се ради о чињеничном стању, може се примјетити да се оно начелно може подјелити у двије групе. Прву чине случајеви у којима је већ дошло до штете, штета траје и даље, а другу они у којима штета још није настала, али пријети опасност од штете.⁸⁸ Према томе, код друге групе треба да се докаже чињеница пријетеће опасности која мора бити конкретна и извјесна, а не условљена неким потпуно неизвјесним будућим догађајем, јер би у противном долазило до погодовања различитих злоупотреба тужиоца.⁸⁹ Карактеристике заштите које се траже и у једном и у другом случају указују на кондем-

⁸⁶ М. Салма, (2014), 135.

⁸⁷ Д. Шаго, 904.

⁸⁸ *Ibid.*

⁸⁹ *Ibid.*

наторан карактер тужбеног захтјева. У првом случају, неспорно је да је код тужбе за накнаду штете захтјев упућен на осуду на чињење. У другом случају, гдје је тужбени захтјев усмјерен на уклањање извора опасности или престанак дјелатности успјех тужиоца узрокује осуду на активност за спријечавање рада таквог извора, односно престанак дјелатности.⁹⁰ Ипак, уколико је ријеч само о угрожавању колективних интереса, потенцијалној опасности, а не о повреди, у теорији процесног права у оваквим ситуацијама може бити захтјевана само деклараторна заштита, односно превенција повреде права.⁹¹

У тужби се може истаћи и више захтјева, а такође тужилац може поднијети и евентуални захтјев, тако да суд усвоји следећи од тих захтјева ако нађе да претходни захтјев није основан. Тако, у првом случају тужилац може истаћи захтјев за уклањање извора опасности и захтјев да се власник непокретности са које допиру имисије уздржи од дјелатности из које произлази узнемиравање или опасност штете, ако се њихов настанак не може спријечити одговарајућим мјерама, док у другом случају тужилац може захтјевати од туженог да отклони извор опасности, а уколико тај захтјев буде одбијен да суд нареди предузимање одговарајућих мјера за спријечавање настанка штете или узнемиравања на трошак туженог, ако овај сам то не учини.⁹²

У доказном поступку потребно је доказати да имисиона штета није усмјерена само према одређеном субјекту, већ да се ради о штети већих размјера која је усмјерена ка већем броју субјеката, те је тужилац дужан да докаже да би штета сигурно наступила без наложених судских превентивних мјера. Тако да је терет доказивања код еколошке тужбе на тужиоцу. Изузетак од тог правила тиче се ситуације када је по среди доказивање чињенице да штета не прелази нормалне границе када је штета настала услед општекорисне дјелатности за чије је вршење тужени добио дозволу надлежног органа, у ком случају терет доказивања пада на туженог.⁹³ Неспорно је да доказивање опасности од еколошких штета ширих размјера у пракси ствара извјесне тешкоће, јер осим што загађења која су штетна за живот, здравље човјека и његову животну средину најчешће не наступају одједном, једнократним дјеловањем већ дугорочно гледано доводе до штетног дејства по та добра, често штета није посљедица искључиво иницијалне имисионе радње, већ и утицаја многих других фактора. У случају настанка еколошке опасности, често се дешава да имамо више лица која обављају дјелатност из које може да пријети узне-

⁹⁰ Д. Палачковић, 367.

⁹¹ *Ibid.*

⁹² И. Бабић, 110.

⁹³ М. Салма, (2014), 136.

миравање или опасност настанка штете. Тада се поставља питање ко ће сносити одговорност у случају реализације штете? Логично би било да њихова одговорност буде солидарна, те да регрес зависи од доприноса сваког појединачног. Тако се, нпр. сматра да у случају да имисија потиче од објекта који се налази у сусвојини, сувласници треба да одговарају солидарно.⁹⁴ С друге стране, подијељена одговорност долази у обзир само ако се не ради о повезаним радњама него о низу неповезаних радњи.

У погледу пресуде донијете поводом ове парнице разликујемо ситуацију када суд усвоји тужбени захтјев и ситуацију када је тужбени захтјев одбијен. У првом случају, ако би суд усвојио тужбени захтјев постоји дилема око тога која су лица овлашћена да захтјевају извршење, да ли би то био само тужилац или и сви они који су изложени угрожавању. Ако имамо у виду правило да пресуда обавезује само странке у поступку, онда сходно томе као извршни повјерилац могао би само да се јави тужилац. Опет, с друге стране, с обзиром на концепцију еколошке тужбе, те ако свако лице може да је поднесе ради заштите животне средине самим тим би и свако могао да тражи извршење такве пресуде. Уколико суд одбије тужбени захтјев постоји дилема да ли је могуће да неко други, а не првобитни тужилац, поново, за неодређени круг лица тражи заштиту против истог туженог, са истим тужбеним захтјевом. И овдје су могућа два тумачења. Према једном, пресуда треба да везује само странке па би свако треће лице могло поднијети нову тужбу, против истог туженог, са истим предметом спора, што се противи идеји популарне тужбе – један за све, и друго тумачење према којем пресуда на основу одбијене популарне тужбе везује сва угрожена лица, те сходно томе нико од њих не би могао да тужи истог туженог, са истим тужбеним захтјевом.⁹⁵ Према другом тумачењу, сви тужени би заправо имали положај супарничара те у случају неуспјеха претходника, нико од њих не би могао покренути парницу у истој правној ствари.⁹⁶ Ипак у теорији се допушта могућност да у случају лошег вођења парнице може бити инициран нови поступак уз доказивање новог тужиоца да први није савјесно водио спор.⁹⁷ Пресуда, као и петит тужбеног захтјева, може бити декларативног или кондемпнаторног карактера.

И код оваквих парница постоје извјесне тешкоће приликом одређивања предмета спора, што је од изузетног значаја за изјављивање ревизије чија је могућност улагања управо условљена одређеним ограничењима која се тичу вриједности предмета спора. Вриједност објекта

⁹⁴ Т. Гајинов, 225.

⁹⁵ *Ibid.*

⁹⁶ Д. Палачковић, 369.

⁹⁷ *Ibid.*

заштите у парницама по овој тужби је практично немогуће одредити, било да је ријеч о животу и здрављу људи или њиховој животної средини.⁹⁸ Ипак, тумачењем одредби ЗПП које се односе на колективне спорове ревизија би по популарној тужби била увијек допуштена.

Кроз претходно излагање можемо уочити извјесне специфичности, а уједно и разлике између ове тужбе и сусједских имисија. Прије свега, с обзром на природу ове тужбе уочавамо да је она облигационоправног карактера у односу на државинску и негаторну тужбу које су стварно-правне тужбе. Код сусједских имисија тужба је усмјерена на власника сусједне непокретности са које долази имисија, док код еколошке тужбе тужбени захтјев се подноси према власнику или имаоцу постројења или објекта који представља извор опасности од штете.⁹⁹ Надаље, док је код сусједских имисија потребно да је имисија реализована, код еколошке тужбе до реализације штете још није дошло, али је извјесно да ће да наступити за неодређени круг лица. Оно што је посебно карактеристично за еколошку тужбу, због чега се још зове и популарна тужба, јесте да она заправо служи за заштиту цјелине животне средине, што је интерес свих грађана, те је може поднијети свако заинтересовано лице.

Анализирајући ову тужбу могли смо уочити и одређене правне недостатке како материјалне, тако и процесне природе који је чине недовољно ефикасном и који оправдавају становишта да еколошка парница треба да буде посебан парнични поступак за заштиту колективних интереса. Сматра се да би се новим одредбама о посебном поступку морала уредити питања активне легитимације, проширења субјективног дејства правноснажности пресуда, стварне легитимације за покретање извршног поступка, ближе одређењу појма колективних права и интереса као и активности којима се ти интереси и права угрожавају и повређују.¹⁰⁰ Осим тога, неопходно је посветити пажњу питању трошкова поступка и грађанима и удружењима у парницама по еколошким тужбама учинити приступ правосуђу јефтинијим.¹⁰¹

С друге стране, подаци који указују на то да су једино забиљежени случајеви у којима је ова тужба коришћена као инструмент индивидуалне заштите, мада и њих нема пуно, указују на то да грађани још увијек немају развијену свјест о потреби да се заштити јавни интерес.¹⁰²

⁹⁸ *Ibid.*

⁹⁹ М. Салма, (2014), 138.

¹⁰⁰ А. Радоњић, И. Стјеља, „Еколошка тужба-право свих нас да заштитимо животну средину“, *Приручник са препорукама*, Београдски центар за људска права, Београд 2018, 27.

¹⁰¹ *Ibid.*

¹⁰² А. Радоњић, И. Стеља, 11.

3.3. Тужба за накнаду имисионе штете

Поред претходно наведених тужби, лицу коме је нанијета штета услед дејства имисија увијек стоји на располагању и класична тужба за накнаду штете. Ово средство заштите редовно се користи када је дјеловањем имисија дошло до уништења или оштећења штетникових добара. Она примарно има реактивну функцију јер се редовно подноси када је штета већ учињена, за разлику од еколошке тужбе код које се признаје грађанскоправна одговорност и у случају када пријети опасност од наступања штете. Према томе, код класичне тужбе за накнаду штете настанак штете је основни услов одштетноправних захтјева. Разлика између ове двије тужбе је и у обиму, пошто код еколошке тужбе ризик пријети наступањем штете ширем кругу субјеката.¹⁰³

У погледу основа и претпоставки одговорности за штету примјењују се класична правила облигационог права. Познато је да се у случају одговорности за штету насталу од опасне ствари или опасне дјелатности узрок штете претпоставља¹⁰⁴ тако да најчешће није потребно доказивање узрочне везе између радње штетника и проузроковне штете. С друге стране, уколико наступи штета као посљедица неких редовних човјекових активности, живота или рада на одређеном мјесту, у том случају примјењују се правила о субјективној одговорности, односно одговорности на основу кривице. Сходно томе узрочна веза се мора доказати осим у случају када се штетна радња којом је изазвана имисиона штета може подвести под појам опасне ствари или опасне дјелатности.

Овом тужбом се покреће парнични поступак који представља универзалан метод за рјешавање грађанскоправних спорова, а тужба може да садржи један или више тужбених захтјева.¹⁰⁵ Тако на примјер, захтјев за накнаду штете може се појавити и као акцесоран уз захтјев негаторне тужбе.¹⁰⁶

Активну процесну легитимацију има лице којем је дјеловањем имисија нанијета штета. Наравно, уколико је одређена имисија нанијела штету ширем кругу лица свако од њих има право на покретање поступка. Исто тако и у улози туженог може да се нађе више лица, што би био случај ако је радњама више имитената једном лицу нанијета штета.

Имамо примјер Пресуде Окружног суда у Бањој Луци¹⁰⁷ којом се обавезује првотужена да солидарно са друготуженом надокнади

¹⁰³ Д. Попов (2012), 80.

¹⁰⁴ С. Станишић, *Објективна одговорност за штету*, Бања Лука 2012, 85.

¹⁰⁵ Т. Гајинов, 228.

¹⁰⁶ Д. Палачковић, 377.

¹⁰⁷ Окружни суд у Бањој Луци, Гж 84/2010(2), од 29.11.2010.

штету тужиоцу на темељу одредбе члана 154. став 1. Закона о обигационим односима, јер је постављање потпорног зида и насипање са некавалитетним материјалом који је је био подобан за натапање са оборинским водама усљед чега долази до пуцања потпорног зида, који није могао да технички издржи притисак земљишта у узрочно-последичној вези са штетом коју су претрпјели тужиоци, а што је констатовано и налазом вјештака геодетске струке РС и Закључком института за испитивање материјала.

Доказни поступак у оваквим парницама неријетко је изузетно скуп, јер приликом утврђивања многих чињеница и за њихово разумјевање неопходна су сложена вјештачења која захтијевају стручно знање.¹⁰⁸

Накнада штете се остварује према правилима традиционалног одштетног права. Уколико је штета наступила неконцесионираном дјелатношћу, имитент је одговоран за сву материјалну и нематеријалну штету, а уколико је наступила усљед концесиониране дјелатности постојаће обавеза на накнаду штете која прелази нормалне границе.¹⁰⁹ Из образложења одлуке Врховног суда Републике Српске¹¹⁰ проистиче да у случају када се врши општекорисна дјелатност за коју је издата дозвола надлежног органа закон обезбјеђује оштећенику право на накнаду штете тамо гдје имисије прелазе нормалну границу. Како се код оваквих штета у правилу тешко доказује да је одређени извор загађења проузроковао одређену штету то је био разлог због којег је судска пракса одустала од захтјева строгог доказа каузалне везе између општекорисне дјелатности за коју је добијена дозвола надлежног органа и настале штете, већ се задовољава постојањем високог степена вјероватноће.

4. ЗАКЉУЧАК

Присуство прекомјерних штетних имисија може изазвати штетне последице у много ширем обиму, ако имамо у виду чињеницу да оне не ускраћују само остваривање права својине, већ у великој мјери доприносе загађивању животне средине. Управо из тих разлога од изузетне је важности пронаћи адекватне инструменте заштите.

Иако грађанскоправна заштита, као један од могућих видова заштите од имисија, има велику улогу у остваривању опште превентивне и реактивне заштите од ових штетних утицаја, ипак смо могли уочити и извјесне недостатке тужби којима се остварује.

¹⁰⁸ Вјештаци у овим споровима су углавном еколози, биолози, хемичари, грађевински инжењери, геометри, пољопривредни инжењери, архитекте, љекари, Т. Гајинов, 229.

¹⁰⁹ Ј. Салма (1988), 182.

¹¹⁰ Врховни суд Републике Српске, број: Рев-518/05, од 16.10.2007.

У стварноправне инструменте заштите спадају тужба због сметања државине и негативна тужба. Анализирајући ове тужбе можемо примијетити да је заштита која се њима пружа у извјесној мјери доста ограничена. То произлази из чињенице да се њима заштита пружа само од оних имисија које потичу са сусједне непокретности и онога што је са том непокретношћу спојено. Познато је да је данас широк круг загађивача од којих се треба заштитити, а с обзиром на природу ових тужби, у случају њиховог коришћења тај круг је доста сужен. Осим тога стварноправна заштита се пружа тек пошто је до имисије већ дошло. Њеним пружањем се не може обезбиједити правовремена реакција која би спријечила имисију, већ евентуално би могло да се спријечи понављање истоврсне имисије.

Облигационоправна заштита пружа се путем класичне тужбе за накнаду штете и еколошке тужбе. Када говоримо о еколошкој или тзв. популарној тужби, циљ којем ова тужба служи је од неспорног значаја, али да би у коначној реализацији дошло до жељеног резултата и на овом пољу неопходно је учинити извјесне помаке како би у пракси била више коришћена и испунила своју сврху. Осим што би требало еколошку парницу уредити као посебан парнични поступак, свакако да не треба занемарити ни финансијски моменат. Чињеница је да су ови поступци изузетно скупи и неизвјесног исхода, а да је управо тужилац тај који сноси трошкове, па треба обратити пажњу и на стимулацију странака како би се уопште одлучиле на покретање оваквих спорова, у смислу смањења трошкова вјештачења, заступања и сл.

Очигледно је да би требало са већом пажњом приступити оваквом проблему у смислу детаљнијег регулисања одредби о имисијама, а посебно њиховој заштити како би се у пракси на најбржи и најефикаснији начин спријечиле или отклониле штете које неријетко изазивају управо ови штетни утицаји.

ЛИСТА РЕФЕРЕНЦИ

Библиографске референце

1. Бабић, Илија, „Имисије у грађанском праву”, *Правна ријеч* 32/2012.
2. Водинелић, В. Владимир, „Шта се штити у посесорном поступку? О појму и природи државине (поседа)”, *Зборник ПФЗ*, 2013.
3. Водинелић, В. Владимир, „Чему посесорни поступак? О разлогу посесорне заштите државине”, *Правни записи* 2013.
4. Воргић, Никола, „Сметање посједа”, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, 1969.
5. Гавела, Никола, Јосиповић, Татјана, Глиха, Игор, Белај, Владо, Стипковић, Златан, *Стварно право*, Загреб 1998.

6. Гајинов, Тамара, *Грађанскоправна одговорност за имисије*, докторска дисертација, Нови Сад 2015.
7. Дреновак-Ивановић, Мирјана, Ђорђевић, Сретен, Важић, Сениша, *Правни инструменти еколошке заштите – грађанскоправна и кривичноправна заштита*, ОЕБС/Министарство пољопривреде и заштите животне средине, Београд 2015.
8. Koziol-Welser, *Bürgerliches Recht, Band I. Koziol, Allgemeiner Teil, Sachenrecht, Familienrecht*, 12. Auflage, Manz Verlag, Wien, 2002.
9. Ковачевић Куштримовић, Радмила, Лазић, Мирослав, *Стварно право*, Ниш 2009.
10. Лазић, Мирослав, „Имисије и грађанскоправна заштита“, *Правна ријеч* 32/2012.
11. Медић, Душко, *Ново стварно право Републике Српске*, Бања Лука 2016.
12. Нинковић, Моника, *Заштита животне средине и еколошке парнице у САД*, Београд 2004.
13. Палачковић, Душица, „Грађанскоправна еколошка заштита“, *Правни живот* 9/1995.
14. Петрушић, Невена, „Заштита од имисија у грађанском судском поступку“, *Правни живот* 12/2003.
15. Попов, Даница, *Грађанско право (општи део)*, Нови Сад 2012.
16. Попов, Даница, „Недопуштене имисије и заштита животне средине“, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду* 4/2012.
17. Попов, Даница, „Упоредно законодавство о штетама насталим услед прекомерних имисија“, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, 2003.
18. Попов, Даница, „Државинска заштита у случају недозвољених имисија“, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду* 3/2004.
19. Радоњић, Алекса, Стјеља, Ивана „Еколошка тужба – право свих нас да заштитимо животну средину“, *Приручник са препорукама*, Београдски центар за људска права, Београд 2018.
20. Рачић, Ранка, *Извршно процесно право*, Бања Лука 2017.
21. Салма, Јожеф, „О имисијама и о појму имисија и о грађанскоправној заштити од имисија“, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, 1974.
22. Салма, Јожеф, „Облигационоправна заштита животне средине“, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду* 2/2009.
23. Салма, Јожеф, „Облигационоправна заштита човекове средине“, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, 1988.
24. Салма, Марија, „Тужбе за отклањање суседских имисија“, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду* 3/2011.
25. Салма, Марија, „Превентивна тужба за отклањање извора опасности од штете у светлу одрживог развоја“, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду* 4/2014.

26. Станишић, Слободан, *Објективна одговорност за штету*, Бања Лука 2012.
27. Станковић, Гордана, Рачић, Ранка, *Парнично процесно право*, Бања Лука 2017.
28. Стојановић, Драгољуб, *Стварно право*, Београд 1976.
29. Шаго, Динка, „Еколошка тужба као инструмент грађанскоправне заштите околиша“, *Зборник радова Правног факултета у Сплиту* 4/2013.

Правни прописи

1. Закон о стварним правима Републике Српске, *Службени гласник Републике Српске*, бр. 124/2008, 58/2009 и 95/2011;
2. Закон о својинско-правним односима Црне Горе, *Службени лист Црне Горе*, бр. 19/2009;
3. Закон о власништву и другим стварним правима Хрватске, *Народне новине Републике Хрватске*, бр. 91/96, 68/98, 137/99, 22/2000, 129/2000 и 114/2001;
4. Закон о основама својинско-правних односа Републике Србије, *Службени лист СФРЈ*, бр. 6/80 и 36/90, *Службени лист СРЈ*, бр. 29/96 и *Службени гласник РС*, бр. 115/2005 – др. закон;
5. Закон о облигационим односима, *Службени лист СФРЈ*, бр. 29/78, 39/85, 45/89 и 57/89 и *Службени лист СРЈ*, бр. 31/93;
6. Закон о парничном поступку Републике Српске, *Службени гласник Републике Српске*, бр. 58/2003, 85/2003, 74/2005, 63/2007, 105/2008 – одлука УС, 45/2009 – одлука УС, 49/2009 и 61/2013.

Судска пракса

1. Основни суд у Бијељини, број: 80 0 Р 003339 07 Р од 18.09.2009.
2. Апелациони суд Брчко Дистрикта, број: 96 0 Р 003277 13 Гж од 20.01.2014.
3. Окружни суд у Бањој Луци, Гж 84/2010(2) од 29.11.2010.
4. Врховни суд Републике Српске, број: Рев-518/05 од 16.10.2007;

Senior assistant Ivana Lazarević, LL.M.

Faculty of Law, University of East Sarajevo

CIVIL LAW PROTECTION FROM HARMFUL EMISSION

Summary

Although in the modern day the protection against undue harmful influence i.e. emission is increasingly moving towards public law, it is certainly not wise to ignore the importance of civil protection in this field of

law. Within the framework of civil protection, we distinguish the preventive protection which is related to preventing the damage from occurring. The second type of protection is reactive and it implies a classical legal protection that is achieved by filing a claim for damages. The author deals with the analysis of the above claims. Although the positive aspects of this type of protection cannot be ignored, it is certain that in practice it would yield much better results if particular shortcomings of the lawsuits to which they were subjected were removed. When talking about substantive legal instruments of protection, lawsuits for property interference and *actio negatoria* lawsuits, we notice that the protection provided by them is to a certain degree limited and that they cannot provide a prompt reaction that would prevent emissions, but could possibly prevent the repetition of the same emissions.

On the other hand, when we talk about the obligatory legal protection that is realized through the classical lawsuit for compensation of damages and ecological (popular) lawsuits, in preventive ecological litigation the need for urgent resolution of the dispute in terms of precise determination of deadlines for scheduling and decision-making is emphasized. These procedures are extremely expensive, with uncertain outcome, and the claimant is the one to bear the costs, so in practice the citizen is rarely willing to file this type of lawsuit. In order for this type of lawsuit to be more used in practice, which is advisable if we want to protect the environment from increasing pollution, attention should also be paid to the stimulation of parties to initiate such disputes.

Key words: *Emission; Property disturbance lawsuit; Actio negatoria; Environmental (popular) lawsuit; Action for damages.*